

**Rapportage vermissing straf dossier
A. Khan bij de rechterlijke macht
in Amsterdam**

Rijksarchiefinspectie, 25 november 2005

RIJKSARCHIEFINSPECTIE

De hoofdinspecteur van de Rijksarchiefinspectie oefent ingevolge de Archiefwet 1995 toezicht uit op de naleving van deze wet door het Rijk, de zelfstandige bestuursorganen en de organen van publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

De Rijksarchiefinspectie controleert de naleving van de archiefwetgeving en de kwaliteit van het archiefbeheer. Hiertoe voert de Rijksarchiefinspectie onderzoeken en inspecties uit. Daarnaast rapporteren de zorgdragers jaarlijks aan de Rijksarchiefinspectie over hun archiefbeheer.

De hoofdinspecteur rapporteert aan de betrokken overheidsorganen en, indien hiertoe aanleiding is, aan de voor het archiefwezen verantwoordelijke minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Jaarlijks brengt de hoofdinspecteur schriftelijk verslag uit over het toezicht op het archiefbeheer aan de minister, die het verslag vervolgens aan de Tweede Kamer overlegt.

De Rijksarchiefinspectie is in Den Haag gevestigd en als volgt bereikbaar:

Rijnstraat 50

Postbus 16478

2500 BL DEN HAAG

Algemeen telefoonnummer

070-412 4045

Fax

070-412 4014

E-mail

info@rijksarchiefinspectie.nl

Website

www.rijksarchiefinspectie.nl

Inhoudsopgave

- 1 Beoordeling
 - 2 Wettelijk kader
 - 3 Bevindingen
 - 3.1 Het incident
 - 3.2 Archiefbeheer
 - 3.3 Toegankelijkheid
 - 3.4 Beschikbaar stellen
 - 3.5 Selectie en vernietiging
 - 3.6 Bewerking en overbrenging
 - 3.7 Verantwoordelijkheden
 - 4 Aanbevelingen
- Bronnen

Inleiding

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de Rijksarchiefinspectie van een onderzoek naar de verblijfplaats van het strafdossier in de zaak Khan. Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 1 bevat de vraagstelling, verantwoording van de werkwijze en oordeelsvorming. Hoofdstuk 2 geeft het wettelijk kader weer. Hoofdstuk 3 geeft de nadere onderbouwing. Hierin beschrijven we eerst het incident, dan gaan we in afzonderlijke paragrafen in op de verschillende archiefbeheersaspecten. In iedere paragraaf beschrijven we eerst de situatie in het algemeen en vervolgens gaan we in op het dossier Khan. In hoofdstuk 4 tenslotte doen wij een aantal aanbevelingen gericht op structurele verbeteringen van het dossierbeheer. De bijlage bevat een overzicht van de gesprekspartners en geraadpleegde schriftelijke bronnen.

1 Beoordeling

1.1 Aanleiding inspectie

In de jaren 1981-1985 werd in Amsterdam een strafzaak gevoerd tegen de Pakistaanse atoomgeleerde dr A.Q. Khan. De heer Khan werd in eerste instantie veroordeeld en ging daarna in hoger beroep. Het gerechtshof heeft bij arrest van 28 maart 1985 het vonnis en de inleidende dagvaarding vernietigd. Het openbaar ministerie besloot daarop de heer Khan niet opnieuw te dagvaarden. In januari 2004 verzochten twee leden van de meervoudige strafkamer van destijds, mr. A. Leeser-Gassan en mr. F.G. Bauduin de toenmalige arrondissementsarchivaris, de heer E. Neuhaus, om inzage in het dossier Khan. Deze constateerde toen dat het dossier niet meer aanwezig was in het Centraal Archief. Dit feit is door de twee rechters in september 2005 in de openbaarheid gebracht.

De Rijksarchiefinspectie heeft, zoals bij gemelde of gesignaleerde incidenten gebruikelijk, naar aanleiding van de publiciteit over de vermissing een incidentinspectie ingesteld. Doel hiervan was om vast te stellen in hoeverre hier structurele gebreken (met kans op herhaling) in het archiefbeheer aan de orde waren.

1.2 Werkzaamheden

Wij hebben in de maanden september, oktober en november 2005 gesprekken gevoerd met betrokkenen van het Centraal Archief van de rechterlijke macht in Amsterdam, het Rijksarchief in Noord-Holland, medewerkers van ressortparket en de rechtbank Amsterdam. De archivaris die het eerste onderzoek naar het dossier Khan heeft gedaan, de heer E. Neuhaus, bleek inmiddels overleden.

Daarnaast hebben we dossieronderzoek uitgevoerd en deskundigen van het Nationaal Archief geraadpleegd.

In dit onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

1. *Kwam het dossier (of onderdelen ervan) voor blijvende bewaring in aanmerking of was het op enige termijn vernietigbaar?*
2. *Is te reconstrueren wat met het dossier is gebeurd?*
3. *Indien sprake is van vermissing of onrechtmatige vernietiging, hoe groot is dan de kans op herhaling?*

Wij hebben daarbij uitsluitend gekeken in hoeverre het beheer van het betrokken dossier heeft plaatsgevonden conform de eisen van de geldende archiefwetgeving.

1.3 Oordeel

De onderzoeksvragen kunnen we als volgt beantwoorden.

1. *Kwam het dossier (of onderdelen ervan) voor blijvende bewaring in aanmerking of was het op enige termijn vernietigbaar?*

Antwoord: (de kern van) het strafdossier komt voor blijvende bewaring in aanmerking, alleen de stukken betreffende niet verdere vervolging zijn op termijn vernietigbaar.

Toelichting: vernietiging van archiefbescheiden en dus ook van gerechtelijke dossiers mag alleen plaatsvinden op grond van een geldige vernietigings- of selectielijst. De rechterlijke macht beschikt sinds februari 2003 over een vastgestelde selectielijst. Daarvoor was een lijst uit 1936 van kracht. Bij de toepassing van de lijst moet onderscheid gemaakt worden tussen de stukken die betrekking hebben op de strafzaak die in hoger beroep is afgedaan, en de stukken die betrekking hebben op de latere beslissing van het openbaar ministerie om niet opnieuw vervolging in te stellen. Voor beide onderdelen geldt een verschillende bewaartermijn. De (kern van de) stukken betreffende het strafdossier komt voor blijvende bewaring in aanmerking. De stukken betreffende niet verdere vervolging zijn op termijn vernietigbaar.

2. *Is te reconstrueren wat feitelijk met het dossier is gebeurd?*

Antwoord: De inspectie constateert op basis van het onderzoek dat alleen het vonnis en het arrest in deze zaak nog te lokaliseren zijn. Het is achteraf niet meer vast te stellen wat er sinds 1985 met het dossier is gebeurd. Mogelijk is het dossier vernietigd, maar andere mogelijkheden zijn niet uit te sluiten.

Toelichting: Wij hebben vastgesteld dat het dossier zich niet bevindt onder de naam het Rijksarchief in Noord-Holland overgebrachte strafdossiers. De administratie geeft geen uitsluitel over verblijfplaats en beheershandelingen na 1985.

Als oorzaken daarvan kunnen genoemd worden:

- a. een onvolledige behandeladministratie. De zogenaamde hoofdkaart waarmee de behandeling van het dossier werd gevolgd eindigt in 1985 met de aantekening dat het dossier door het ressortparket is overgedragen aan het parket. De eventuele overdracht in beheer van het dossier door het parket aan het Centraal Archief kan echter niet met feiten worden gestaafd.
- b. gebreken in de dossieradministratie. Het Centraal Archief beschikt niet over een dossieradministratie waaruit de overdracht van een individueel dossier kan worden vastgesteld. Als het dossier al aan het Centraal Archief zou zijn aangeboden, kan dit dus niet worden geverifieerd.
- c. gebreken in de uitleenadministratie. Als het dossier aan het Centraal Archief zou zijn aangeboden geeft de uitleenadministratie geen uitsluitel of het daar inderdaad beruiste en op enig moment conform de interne procedures zou zijn uitgeleend. Er is geen centrale registratie van uitgeleende dossiers en er vindt geen rappelling plaats. Er wordt ook geen onderscheid gemaakt tussen dossiers die zijn opgevraagd omdat zij teruggaan in het primaire proces en dossiers die zijn opgevraagd voor raadpleging.
- d. gebreken in de administratie van de vernietiging. Van elke vernietiging moet een verklaring worden opgemaakt. Deze verklaringen zijn echter niet gespecificeerd en geven geen inzicht in de vraag of een specifiek dossier daadwerkelijk is vernietigd. Sinds 1998 maakt het Centraal Archief bovendien geen verklaringen van vernietiging meer op.

Bovenstaande constatering beruiste op een inspectie van het administratieve beheer.

Daarnaast is het van belang te vermelden dat wij hebben geconstateerd dat de huidige archiefruimte niet voor een ieder toegankelijk is. Gebouw en archiefruimte zijn goed beveiligd.

Ten aanzien van de mogelijkheid dat het dossier is vernietigd stellen we het volgende vast. De heersende opvatting bij de archivariissen van de arrondissementen is dat in een dergelijke rechtsgang (vernietiging vonnis, waarna openbaar ministerie ervan afziet opnieuw vervolging in te stellen) de stukken in zijn geheel als sepotstukken behandeld moeten worden en op termijn vernietigbaar zijn. De Rijksarchiefinspectie acht deze opvatting onjuist. De selectielijst zou op dit punt echter wel meer duidelijkheid moeten bieden. Zoals hierboven aangegeven biedt de aanwezige administratie geen uitsluitel of het dossier ook daadwerkelijk is vernietigd of dat andere oorzaken aan de vermissing ten grondslag liggen.

3. *Indien sprake is van vermissing of onrechtmatige vernietiging, in hoeverre is er dan een kans op herhaling?*

Antwoord: de verantwoordelijkheden in de verschillende fasen van beheer zijn niet duidelijk geregeld en vormen daarmee een risico voor zorgvuldig beheer. Het risico dat dossiers vermist raken blijft aanwezig door een niet sluitende verblijfplaatsadministratie van dossiers. De kans op een onjuiste selectiebeslissing blijft aanwezig, omdat de selectielijst op dit punt onvoldoende is toegelicht.

Toelichting: parket en rechtbank vormen gezamenlijk strafdossiers en delen het gebruik. Het Centraal Archief is belast met het beheer na afdoening van een zaak. De kwaliteit van dossiervorming en verblijfsadministratie is daarmee de verantwoordelijkheid van meerdere partijen. De verantwoordelijkheden zijn onvoldoende geregeld en vormen een risico voor een goed beheer van de dossiers.

De kans dat dossiers vermist raken blijft aanwezig zolang de onder vraag 2, sub a. tot en met c. vermelde tekortkomingen in de administratie niet zijn ondervangen. Duidelijk moet zijn waar een concreet dossier zich op een bepaald moment bevindt of moet bevinden en onder wiens verantwoordelijkheid het dossier berust.

De selectie van dossiers blijft een risicopunt daar waar de lijst onvoldoende duidelijkheid biedt voor degenen die de feitelijke selectie moeten toepassen. Er worden geen verklaringen van vernietigingen opgesteld. Om die reden bestaat geen zekerheid of een bepaald dossier wel of niet feitelijk is vernietigd.

Ten slotte wil de Rijksarchiefinspectie benadrukken dat de feiten zoals wij die hierboven hebben beschreven niet uniek zijn voor het archiefbeheer van de rechterlijke macht in Amsterdam. In onze inspectiepraktijk komen wij herhaaldelijk vergelijkbare situaties tegen. Daaraan willen wij toevoegen dat bij dit incident sprake was van een complexe samenhang van gebeurtenissen die niet te herleiden is tot individuele fouten. Bovenstaande overwegingen tonen aan dat de centrale overheid haast moet maken met de uitvoering van de aanbevelingen die de Rijksarchiefinspectie in haar jaarlijkse verslagen heeft gedaan.

2 Wettelijk kader

In eerste instantie is van toepassing de Archiefwet 1995. Meer specifiek zijn van toepassing artikel 3 van de *Archiefwet 1995*, dat overheidsorganen verplicht de onder hen berustende archiefbescheiden in goede, geordende en toegankelijke staat te brengen en te bewaren.

In het bijzonder zijn op dit incident van toepassing de artikelen 5 en 9, lid 1 van de Archiefwet en art. 2-5 en 8 van het Archiefbesluit dat zorgdragers verplicht om vernietiging van archiefbescheiden uitsluitend te laten plaatsvinden op grond van een vastgestelde en geldende vernietigings- of selectielijst. Daarnaast schrijven deze artikelen voor dat van elke vernietiging een verklaring van vernietiging moet worden opgemaakt, die ten minste een specificatie bevat van vernietigde documenten. Verder moet in de verklaring van vernietiging staan hoe de vernietiging heeft plaatsgevonden.

Voorts is op dit incident nog specifiek van toepassing de *Regeling geordende en toegankelijke staat archiefbescheiden*, art. 3 waarin wordt bepaald dat een zorgdrager ervoor moet zorgen dat een onder hem ressorterend overheidsorgaan beschikt over een actueel, compleet en logisch samenhangend overzicht van de bij dat overheidsorgaan berustende archiefbescheiden, inclusief gegevens over de verblijfplaats van de stukken.

3 Bevindingen

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst het incident. Vervolgens beschrijven we in zes afzonderlijke paragrafen de verschillende aspecten van dossierbeheer. Per aspect beschrijven we de beheerspraktijk in het algemeen, daarna toegespitst op het dossier Khan.

3.1 Het incident

De Pakistaanse kerneleerde A. Khan was van 1972 tot 1976 werkzaam bij het Fysische Dynamisch Onderzoekslaboratorium in Amsterdam. Khan was inmiddels teruggekeerd naar Pakistan toen hij in 1981 in Nederland aangeklaagd door het Openbaar Ministerie. Hem werd het ontvreemden van gegevens waarvoor de bepalingen van geheimhouding gelden ten laste gelegd. Op 14 november 1983 werd hij door de rechtbank in Amsterdam bij verstek veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf. Daarop ging Khan in hoger beroep. Op 28 maart 1985 verklaarde het gerechtshof in Amsterdam de inleidende dagvaarding van oktober 1983 nietig en daarmee werd het vonnis van 14 november 1983 vernietigd. In 1985 heeft het Openbaar Ministerie vervolgens de zaak geseponneerd.

Eind 2003 kwam Khan opnieuw in opspraak in Pakistan. Op basis van de mediaberichten die daarop volgden vroegen twee leden van de meervoudige strafkamer van destijds: mevrouw mr. A. Leeser-Gassan en de heer mr. F.G. Bauduin begin 2004 bij de arrondissementsarchivaris uit belangstelling het dossier op. Dit dossier bleek er na een intensieve zoektocht van de archivaris niet meer te zijn. Deze meldde in januari 2004 per e-mail aan de heer Bauduin dat het dossier volgens hem circa tien jaar geleden was opgevraagd en niet was geretourneerd. In februari 2004 berichtte hij de heer Bauduin echter dat hij er na nog meer zoeken vanuit ging dat het dossier moest zijn vernietigd conform de voorgeschreven vernietigingstermijn uit de vernietigingslijst. De zoektocht naar het strafdossier Khan is toen niet in de openbaarheid gekomen.

In augustus 2005 deed oud-premier Lubbers in het programma Argos van de VPRO uitspraken over vermoede inmenging van de CIA in de zaak Khan. Daardoor kwam de zaak opnieuw in de

belangstelling te staan. Bij haar afscheid in september als vice-president van de Rechtbank Amsterdam vroeg mevrouw Leeser-Gassan in het programma NOVA aandacht voor de vermissing van het strafdossier.

3.2 Archiefbeheer

In deze paragraaf beschrijven we hoe het archiefbeheer bij de rechterlijke macht in Amsterdam is georganiseerd en tevens de (mogelijke) gang die het strafdossier van de heer A. Khan vanaf zijn ontstaan gemaakt kan hebben.

Voorheen waren de onderdelen van de rechterlijke macht en ook de archieven op verschillende locaties gehuisvest. Op dit moment zijn het arrondissementsparket en de rechtbank in Amsterdam gevestigd op de Parnassusweg en het ressortparket en het gerechtshof op de Prinsengracht. Het Centraal Archief is sinds 1995 gehuisvest op de Joan Muyskenweg.

Dossievorming in de dynamische fase

Strafdossiers worden vanaf het ontstaan tot hun afsluiting beheerd door medewerkers van het parket en de rechtbank zelf. De originele dossiers gaan tussen het parket, de rechtbank, het ressortparket en het gerechtshof heen en weer, al naar gelang een strafzaak zich ontwikkelt. Deze ontwikkelingen van een zaak werden vroeger bijgehouden op een kaart, de zogenaamde hoofdkaart. Sinds circa 1990 is hiervoor het geautomatiseerde systeem COMPAS in de plaats gekomen.

Administratieve medewerkers en parketsecretarissen vullen de dossiers met de relevante documenten. Rechters en officieren houden de dossiers als zij met een zaak bezig zijn bij zich op hun werkplek. Er circuleren ook veel kopieën.

Dossierbeheer bij het Centraal Archief

Op het moment dat een strafzaak is afgesloten worden de dossiers nog twee jaar bewaard bij de rechtbank. Daarna worden ze overgedragen aan het Centraal Archief. Het Centraal Archief is belast met het beheer van de semi-statische dossiers. Hierin is inbegrepen het uitlenen van de dossiers aan de onderdelen van de rechterlijke macht, de vernietiging van de daarvoor in aanmerking komende archiefbescheiden, de materiële verzorging en het overbrengen van het blijvend te bewaren archief aan het Rijksarchief in Noord-Holland.

Dossier Khan

Wij hebben middels gesprekken getracht de gang van het strafdossier Khan te reconstrueren. De reconstructie is bemoeilijkt omdat de verblijfadministratie van het dossier in 1985 afbreekt. Wij konden de toenmalige archivaris niet meer raadplegen. Deze is in mei 2004 overleden. Wel hebben we een vergelijking gemaakt met de wijze waarop vergelijkbare dossiers administratief en archieftechnisch zijn behandeld.

Het Openbaar Ministerie in Amsterdam besloot in februari 1981 om Khan voor de rechter te brengen en begon met de vorming van een dossier. Toen de zaak in 1983 onder de rechter kwam verhuisde het dossier naar het bureau van rechter Leeser-Gassan. Nadat er appèl was ingesteld ging het dossier naar het ressortparket en daarna naar het gerechtshof voor de behandeling door de rechter. In 1985 verklaarde het gerechtshof de inleidende dagvaarding nietig en daarmee werd het vonnis vernietigd. Normaliter gaat een dossier dan weer terug naar het Parket. De Officier van Justitie kan dan besluiten om de verdachte opnieuw te vervolgen. Wij achten het zeer aannemelijk dat het dossier in 1985 ook daadwerkelijk is teruggestuurd naar het Parket. Er is een kopie van een briefje waarmee het dossier door het parket van het gerechtshof wordt aangeboden aan de hoofdofficier van Justitie in Amsterdam en op de hoofdkaart bevindt zich een met de hand geschreven aantekening dat het dossier is toegezonden aan de heer Manschot, toen

de Officier van Justitie voor deze zaak. In augustus 1985 is de zaak Khan bij het Parket geseponneerd.

Het is eveneens aannemelijk dat het strafdossier uiteindelijk via de archiefruimte van het Parket bij het Centraal Archief op de Joan Muyskenweg terecht is gekomen, maar dit is niet met zekerheid vast te stellen. Deze overdracht wordt namelijk niet gedocumenteerd. Wel beschikken we over de mededeling die de toenmalige archivaris begin 2004 aan de heer Bauduin deed, dat hij zich het dossier herinnerde. Het dossier was toen overigens niet meer aanwezig bij het Centraal Archief.

3.3 Toegankelijkheid

In deze paragraaf beschrijven we hoe strafdossiers toegankelijk zijn voor medewerkers van Rechterlijke macht en het Centraal Archief in Amsterdam. En we beschrijven de toegankelijkheid van het strafdossier Khan vanaf het moment van haar ontstaan in 1981.

De Archiefwet schrijft voor dat archieven in geordende en toegankelijke staat beheerd moeten worden. Daarmee bedoelen we dat een dossier terug te vinden moet zijn en dat van elk document bepaalde kenmerken zijn vastgelegd in een toegang.

De strafdossiers bij de rechterlijke macht zijn toegankelijk via het parketnummer. Dit nummer wordt toegekend bij de vorming van een dossier en vormt de unieke sleutel voor elk strafdossier. Bij het vormen van een strafdossier bij het parket werd vroeger een zogenaamde hoofdkaart aangemaakt. Op de hoofdkaart werden gegevens over de verdachte, de ten laste gelegde feiten, het gerechtelijk vooronderzoek en de behandeling door de rechter genoteerd. Deze hoofdkaarten werden geordend op parketnummer. In de jaren negentig is het hoofdkaartensysteem vervangen door een automatisch systeem COMPAS genaamd. Vanuit het nazorgtraject voor de inspecties die wij bij de rechterlijke macht hebben uitgevoerd, hebben wij begrepen dat het systeem COMPAS straks wordt opgevolgd door een nieuw systeem, GPS, een landelijk systeem dat onder andere is bestemd voor de opslag van digitale strafdossiers.

Een strafdossier kan bestaan uit een aantal documenten: een dagvaarding, rapporten van getuigendeskundigen, proces-verbaal ter terechtzitting, getuigenverklaringen, correspondentie, foto's en soms zelfs stukken van overtuiging et cetera. In de wet is niet in detail voorgeschreven welke documenten in een strafdossier gevoegd horen te worden. Het huidige systeem COMPAS is in feite wel zo ingericht dat het voorschrijft welke stukken er in een dossier terecht moeten komen.

Toegangen, vonnissen en arresten worden traditioneel apart van de strafdossiers bewaard. Het Centraal Archief volgt in alle opzichten de ordening die bij de griffie en het parket in het dynamisch beheer wordt gehanteerd.

Zolang een dossier niet is afgesloten dient COMPAS (en vroeger de hoofdkaart) als een registratiesysteem met kerngegevens over een zaak., waarmee de voortgang wordt bijgehouden. In de dynamische fase is dus reconstructie mogelijk van de gang van een dossier en vaststelling van zijn exacte verblijfplaats.

Zodra een dossier aan het Centraal Archief is overgedragen is vaststelling van de exacte verblijfplaats niet meer mogelijk. Het Centraal Archief houdt namelijk geen overzicht op dossierniveau bij. Zij hebben geen toegang tot het systeem COMPAS.

De medewerkers van het Centraal Archief beschikken wel over een depot-overzicht op serieniveau. In het overzicht zijn jaar (van parketnummer), soort dossier (bijvoorbeeld rechtbank – strafdossier), hoeveelheid, rak (verblijfplaats) en vernietigingstermijn opgenomen. Als er een

dossier wordt opgevraagd geeft dit overzicht op serieniveau aan waar een dossier zich ongeveer bevindt. Binnen de series zijn de dossiers op parketnummer gesorteerd.

Dossier Khan

Van het dossier Khan is de hoofdkaart nog te raadplegen. Deze is inmiddels overgebracht naar het Rijksarchief in Noord-Holland. De hoofdkaart is de voornaamste toegang geweest op dit dossier. Op de kaart staat dat de zaak is geseponeerd en daarom kunnen we vermoeden dat het dossier in het Centraal Archief bij de geseponeerde dossiers uit 1981 terecht is gekomen. Deze dossiers worden bij het Archief namelijk op parketnummer geordend en niet op datum van sepotbeslissing. De overdracht aan het semi-statisch archief is echter niet gedocumenteerd.

3.4 Beschikbaar stellen

In deze paragraaf beschrijven wij hoe het Centraal Archief de beschikbaarstelling van de dossiers aan de medewerkers van de rechtbank organiseert en de mogelijkheid van het beschikbaar stellen van het dossier van de heer Khan in het verleden.

Zoals we eerder beschreven in het rapport is het gebruikelijk dat de afgesloten dossiers worden overgedragen aan het semi-statisch archief. Het komt vaak voor dat de medewerkers bij de rechterlijke macht dossiers na overdracht opnieuw moeten raadplegen. Ze worden dan opgevraagd bij het Centraal Archief. Het Centraal Archief ontvangt ongeveer 30.000 verzoeken tot uitlening per jaar.

Het Centraal Archief beschikt niet over een professioneel uitleensysteem of een dossiervolgsysteem. De dossiers worden sinds circa 2003 via een wordformulier digitaal aangevraagd bij het Centraal Archief. In het formulier staan de naam van de aanvrager en zijn afdeling, kamernummer en telefoonnummer vermeld. Ook wordt het parketnummer van het dossier vermeld. De medewerkers van het Centraal Archief printen het formulier uit en noteren erop op welke datum het dossier is uitgeleend. Zij pakken het betreffende dossier uit de stapel of doos en voegen het formulier tussen de dossiers. De verantwoordelijkheid voor het dossier ligt, naar de mening van onze gesprekspartners, na de uitlening bij de medewerker die het heeft opgevraagd, maar dit ligt volgens hen nergens vast.

Er wordt en werd niet gerappelleerd op uitleningen. Dat is volgens onze gesprekspartners om meerdere redenen ondoenlijk. In de eerste plaats zijn sommige uitleningen zeer langdurig, bepaalde dossiers blijven soms nog jaren “nodig” op de werkvloer. In de tweede plaats kan het voorkomen dat een dossier terugkomt op een andere plaats in het Archief, omdat het bijvoorbeeld van een rechtbankdossier een gerechtshofdossier is geworden. In de huidige situatie beschikt het Centraal Archief niet over een centraal en actueel overzicht van uitgeleende dossiers. Het is hier ook belangrijk om te vermelden dat de uitleenformulieren die zich bevinden in op termijn vernietigbare series integraal worden vernietigd samen met de dossiers. Er vindt geen check plaats of er dossiers ontbreken, waardoor in een aantal gevallen slechts uitleenbriefjes maar niet de betreffende dossiers worden vernietigd.

Uitlening vindt in beginsel slechts plaats via tussenkomst van de medewerkers van het Centraal Archief. Het Centraal Archief is ook beveiligd tegen de komst van onbevoegden. De archiefruimte zelf is slechts toegankelijk voor de eigen medewerkers, de deuren van het gebouw zitten op slot en het terrein waarop het gebouw staat is omgeven door een afgesloten hek.

Dossier Khan

Het is volgens onze gesprekspartners heel goed mogelijk dat het dossier Khan in de jaren tachtig of negentig is uitgeleend. De zaak Khan heeft in die jaren op verschillende momenten in de

belangstelling gestaan. Tot circa 2003 werden de uitleenverzoeken geheel op papier afgehandeld. De toenmalige archivaris werkte met een doorslagformulier, waarvan hij het ene exemplaar op de plaats van het uitgeleende dossier legde en het andere exemplaar in een ordner bewaarde. Deze ordners met uitleenformulieren zijn niet meer aanwezig bij het Centraal Archief. De heer Neuhaus, de toenmalige archivaris, schreef in januari 2004 aan de heer Bauduin zich te herinneren dat het dossier Khan medio jaren negentig was opgevraagd. Door het parket van de procureur-generaal. Hij achtte het mogelijk dat het dossier nooit meer is geretourneerd. Volgens onze gesprekspartners putte de heer Neuhaus hierbij kennelijk uit zijn geheugen en baseerde hij zich niet op de uitleenadministratie.

3.5 Selectie en vernietiging

In deze paragraaf beschrijven we de handelwijze van het Centraal Archief bij het selecteren en vernietigen van archiefbescheiden en de mogelijke gang van zaken bij het dossier Khan.

Vernietiging van archiefbescheiden mag alleen plaats vinden op grond van een vastgestelde vernietigings- of selectielijst. De rechterlijke macht beschikt sinds februari 2003 over een vastgestelde selectielijst. Daarvoor vond de vernietiging plaats op grond van een vernietigingslijst vastgesteld in 1936. Deze lijst is sinds 1936 verschillende malen gewijzigd. Voor het laatst is dit gebeurd in 1999 toen de bewaartermijn van 'stukken van niet-vervolgving en niet verder vervolgde strafzaken' werd gewijzigd van 25 jaar tot 6 jaar voor stukken met betrekking tot strafbare feiten waarop een strafdreiging van ten hoogste 3 jaar gevangenisstraf is gesteld, of 18 jaar voor stukken met betrekking tot strafbare feiten waarvoor een hogere strafdreiging geldt.

Vanaf de vaststelling van deze laatste wijziging maakte het Centraal Archief gebruik van de mogelijkheid om de dossiers van zaken die met een sepot waren geëindigd na deze verkorte bewaartermijn te vernietigen. De praktijk was dat aan het begin van het jaar volgend op het verlopen van de bewaartermijn een volledige jaargang 'sepotdossiers' zonder verdere bewerking voor vernietiging werd aangeboden. In de periode voor 1999 werd de bewaartermijn van 25 jaar aangehouden. Zo werden volgens een verklaring van vernietiging uit januari 1998 in 1997 de sepotdossiers uit 1972 en 1973 vernietigd.

Bij het Centraal Archief heeft men na januari 1998 geen verklaringen van vernietiging meer opgemaakt, omdat men in de veronderstelling verkeerde dat dat niet meer hoefde. Overigens heeft de Rijksarchiefinspectie in haar rapportage van mei 2003 aangegeven dat deze veronderstelling onjuist was en dat er wel degelijk nog steeds verklaringen van vernietiging voorzien van een specificatie van vernietigde stukken, opgemaakt moeten worden.

De vernietigingslijst 1936 zoals gewijzigd in 1999, biedt de mogelijkheid bepaalde archiefbescheiden van bijzonder politiek, cultureel, maatschappelijk of wetenschappelijk belang uit te zonderen van vernietiging. Ook de selectielijst voorziet in deze mogelijkheid. Bij het Centraal Archief is men al enige tijd bezig met het selecteren van spraakmakende dossiers. Deze selectie gaat terug tot de jaren 1940. Het is de bedoeling om deze dossiers voor te leggen aan een commissie. Deze commissie van het arrondissement Amsterdam is wel geïnstalleerd maar in de praktijk blijkt het moeilijk om de leden van de commissie bij elkaar te krijgen.

Dossier Khan

Volgens de hoofdkaart is de zaak Khan in augustus 1985 geseponeerd. Zoals we hierboven al beschreven heeft het Centraal Archief na de verkorting van de bewaartermijnen voor 'stukken van niet-vervolgving en niet verder vervolgde strafzaken' gebruik gemaakt van de gelegenheid om de 'sepotdossiers' versneld te vernietigen.

We signaleren hier een drietal zaken. In het geval van het dossier Khan moet volgens ons een onderscheid gemaakt moeten worden tussen het strafdossierdeel en de sepotstukken. Op beide

dossierdelen zijn verschillende bewaartermijnen van toepassing. De sepotstukken moeten op termijn vernietigd worden en (de kern) van het strafdossier komt voor blijvende bewaring in aanmerking.

De beknoptheid van de vernietigingslijst heeft mogelijk geleid tot een onjuiste beoordeling van het dossier Khan. Er werd voor samengevoegde dossiers gekozen voor de categorie 'Stukken van niet-vervolgving en van niet verder vervolgte strafzaken' en de categorie 'Dossiers van strafzaken, waarin door het Openbaar Ministerie veroordeling tot vrijheidsstraffen van meer dan één jaar gevangenisstraf is geëist' is niet toegepast.

Ten tweede zijn, zoals we hierboven al aangaven, de dossiers, inclusief de 'sepotdossiers', in het Centraal Archief weggezet op parketnummer. Voor het dossier Khan zou dit hebben betekend dat het zou zijn geplaatst bij de sepotdossiers 1981. Bij het Centraal Archief achtte men het mogelijk dat voor het bepalen bewaartermijn toen is geteld vanaf het ontstaan van het dossier en niet, zoals voorgeschreven, vanaf het nemen van het besluit tot niet verdere vervolging. In dat geval zou het dossier Khan al vernietigd kunnen zijn voordat de bewaartermijn verliep.

Ten derde was op het moment dat de bewaartermijn van het 'sepotdossier' Khan volgens de vernietigingslijst 1936/1999 daadwerkelijk verliep, de vernietigingslijst al vervallen en vervangen door een selectielijst. Omdat de selectielijst de permanente bewaring van bepaalde stukken in dossiers voorschrijft, houdt correcte toepassing van deze lijst in dat alle dossiers door de handen van de bewerkers moeten gaan om de te bewaren stukken te kunnen selecteren.

3.6 Bewerking en overbrenging

In deze paragraaf beschrijven hoe de bewerking en overbrenging bij het Centraal Archief is geregeld.

De archieven van de organen van de rechterlijke macht in Amsterdam worden na het verlopen van de overbrengingstermijn na bewerking overgebracht naar het Rijksarchief in Noord-Holland in Haarlem. De overbrenging vindt plaats in blokken van 10 jaar.

In 2004 heeft het Centraal Archief het blok 1980-1989 in bewerking genomen. De archieven van het parket van de Officier van Justitie, de rechtbank en het gerechtshof zijn in de loop van 2005 grotendeels overgebracht naar Haarlem. De bewerking heeft plaats gevonden op grond van de selectielijst. Deze lijst schrijft voor dat van een dossier van een strafproces eerste aanleg arrondissementsrechtbank in ieder geval bewaard moeten blijven de dagvaarding, het proces-verbaal ter terechtzitting en het vonnis. Van een strafzaak die in hoger beroep is behandeld bij het gerechtshof moeten dan nog eens de schriftuur, het proces-verbaal ter terechtzitting en het arrest worden bewaard. De huidige archivaris heeft met het oog op de bewerking lijstjes gemaakt, gebaseerd op de selectielijst, met te bewaren stukken. Dit ten behoeve van de externe medewerkers die de bewerking van het archief hebben uitgevoerd.

De 'sepotdossiers' uit het blok 1980-1989 maakten geen deel uit van deze bewerking maar zijn conform de bepalingen van de vernietigingslijst 1936/1999 integraal vernietigd, met uitzondering van de sepotdossiers van de zogenaamde III- en IV-zaken. Dit zijn de zaken tegen een onbekende dader, zaken over rampen en over onderzoek naar overlijden. Sinds enige jaren bewaart het Centraal Archief deze soort sepotdossiers integraal. Het blok 1980-1989 van deze sepotdossiers maakt deel uit van het naar het Rijksarchief in Noord-Holland overgebrachte archief.

Dossier Khan

Zoals we hierboven al beschreven, werd de zaak Khan in 1985 geseponeerd en zou het dossier Khan geplaatst kunnen zijn bij de sepotdossiers 1981. Deze dossiers maakten deel uit van het archief van het parket van de Officier van Justitie, blok 1980-1989. Dit archief is in januari 2005 overgebracht naar Haarlem, nadat het tussen juni en december 2004 in het Centraal

Archief was bewerkt. De 'gewone sepotdossiers' 1980-1989 zijn echter niet bewerkt maar integraal vernietigd.

In de overgebrachte archieven zijn over de zaak Khan nog de volgende stukken aangetroffen:

- in het archief van het parket de hoofdkaart en de signaleringskaart;
- in het archief van de rechtbank, in de serie vonnissen, het vonnis uit 1983;
- in het archief van het gerechtshof het arrest uit 1985. Dit laatste stuk bevond zich echter niet in de serie arresten, maar in een dossiermap Khan, samen met een kopie van een briefje d.d. 22 mei 1985 ten geleide van het strafdossier Khan van het parket van het gerechtshof naar de hoofdofficier van justitie in Amsterdam.

3.7 Verantwoordelijkheden

In deze paragraaf beschrijven we hoe de verantwoordelijkheden voor het archiefbeheer bij de rechterlijke macht in Amsterdam.

De minister van Justitie is in archiefwettelijke zin de zorgdrager voor de archiefbescheiden van de parketten. De rechtbanken zijn in de huidige situatie als zorgdrager zelf verantwoordelijk voor hun archiefbeheer. De Raad voor de Rechtspraak en het Parket-Generaal hebben een faciliterende en kaderstellende rol op het gebied van de bedrijfsvoering. De Raad voor de Rechtspraak heeft het ondersteunen van de gerechten in de bedrijfsvoering zelfs als wettelijke taak opgedragen gekregen. De verantwoordelijkheid voor het beheer van het archief is in de praktijk complex georganiseerd.

Dynamisch archief

Het bestuur van de rechtbank is uiteindelijk verantwoordelijk voor het beleid en het beheer van het lopende archief van de rechtbank. Binnen de rechtbank draagt de president de verantwoordelijkheid voor het bestuursarchief en de sectorvoorzitters voor de niet afgesloten archieven van de sectoren. De hoofdofficier van Justitie is ambtelijk eindverantwoordelijk voor het beheer van het lopend archief van het parket.

Uitzondering hierop vormen de strafdossiers. Het parket en de sector Strafrecht van de rechtbank vormen deze dossiers namelijk gezamenlijk. Zoals we hierboven al beschreven delen de rechtbank en parket het gebruik van strafdossiers met elkaar en gaan de dossiers tussen deze organisatie-onderdelen heen en weer. In ons verzamelrapport over de inspecties bij de rechtbanken en parketten schreven we al dat er in dit verband een heldere vaststelling van verantwoordelijkheden moet komen.

Afgesloten archief

Vanuit de oude situatie, toen de minister van Justitie ook nog zorgdrager was voor de rechtbanken, bestaat in de praktijk nog steeds een gezamenlijke organisatie voor het beheer van de semi-statische archieven van de rechtbank en het parket, het ressortparket en het gerechtshof. Deze organisatie is in Amsterdam belegd bij de Gemeenschappelijke Beheerdienst Parnas. Hoewel de Gemeenschappelijke Beheerdienst Parnas onderdeel is van de rechtbank, voert zij bepaalde dienstverleningstaken – waaronder archieftaken – uit voor alle organisatie-onderdelen, dus ook voor het arrondissementsparket, het gerechtshof en het ressortparket. De Gemeenschappelijke Beheerdienst heeft een eigen directeur. De Raad van Toezicht, bestaande uit de voorzitter gerechtsbestuur, de hoofdofficier van Justitie en hun beide directeuren/hoofden bedrijfsvoering zijn zijn opdrachtgevers.

Vanuit zijn – vooral uitvoerende, zich tot het beheer van het semi-statisch archief beperkende – rol is de arrondissementsarchivaris niet in de positie om bij andere organisatie-onderdelen dan het Centraal Archief de naleving van afspraken betreffende het archiefbeheer af te dwingen. Het is ook niet zijn rol om beleid te maken voor het dynamisch archiefbeheer en hij is voor de

kwaliteit van de dynamische dossiervorming en het beheer van uitgeleende semi-statische dossiers afhankelijk van de medewerkers op de werkvloer.

Concluderend kunnen we stellen de door ons in de paragraaf over dossiervorming gesignaleerde scheiding tussen het dossierbeheer bij de rechterlijke macht en het archiefbeheer door het Centraal Archief kenmerkend is voor het archiefbeheer bij de rechterlijke macht. Beheersregels zijn een belangrijk managementinstrument voor de eindverantwoordelijke voor het archiefbeheer. Hierin legt een overheidsorgaan het archiefbeheer op hoofdlijnen vast, waardoor aansturing goed mogelijk wordt. Voldoende draagvlak voor en bekendheid met de beheersregels zijn daarbij essentiële voorwaarden. Het arrondissement Amsterdam is verplicht te werken met de *Kaderregeling DIV* van het ministerie van Justitie. Hierin heeft de zorgdrager voor het archiefbeheer, de minister van Justitie, zowel bepalingen opgenomen over het semi-statisch archiefbeheer als over het beheer van de niet afgesloten archieven. In ons verzamelrapport over de rechterlijke macht merkten we al op dat het aanbeveling verdient dat de *Kaderregeling DIV* wordt geactualiseerd door het ministerie van Justitie. De rechtbanken dienen nu zij zelf zorgdrager zijn geworden hun eigen beheersregels vast te stellen. Daarbij gaven wij al aan dat afstemming tussen de rechtbanken, of bij voorkeur de Raad voor de Rechtspraak namens de rechtbanken, en het College van Procureurs-Generaal gewenst is als het gaat om het vastleggen van de verantwoordelijkheden en in het bijzonder de verantwoordelijkheidsverdeling voor de strafdossiers.

4 Aanbevelingen

1. De verantwoordelijkheden voor het beheer van strafdossiers dienen door de zorgdragers helder te worden vastgelegd, onder meer in beheersregels en procedures.
2. Het archiefbeheer dient te voldoen aan de eisen die art. 3 van de *Regeling geordende en toegankelijke staat archiefbescheiden* stelt: het beschikken over een overzicht van de archiefbescheiden en van de bestanden waarin deze berusten, alsmede van de verblijfplaats van de bescheiden, zodanig dat ook uitlening en beheersoverdracht van dossiers ten allen tijde verantwoord kunnen worden. Het verdient aanbeveling dat dit gebeurt in overeenstemming met de reeds ingezette ontwikkeling van systemen bij de rechterlijke macht in Nederland.
3. Het is noodzakelijk dat de betrokken zorgdragers een duidelijke instructie opstellen voor de wijze waarop de geldende selectielijst ten aanzien van strafdossiers en sepots moet worden toegepast, dan wel dat de selectielijst op dit punt wordt verduidelijkt. De vernietiging van dossiers moet afdoende worden verantwoord met het opstellen van verklaringen van vernietiging die voldoen aan de eisen gesteld in art. 8 van het Archiefbesluit 1995.

Bronnen

Gesprekspartners bij de rechterlijke macht in Amsterdam

- Dhr Th. M. M. Lebesque, directeur GBP
- Dhr. R. Thiele, archivaris
- Dhr. P. Ferwerda, archiefmedewerker
- Dhr. P. Bosman, archiefmedewerker
- Dhr. M. Verburg, projectleider archiefbewerking
- Dhr F. G. Bauduin, vice-president rechtbank Amsterdam
- Dhr. P. van Kesteren, Hoofdadvocaat-generaal van het ressortparket Amsterdam
- Mw. M.H.M. Vastenavond, senior juridisch medewerker

Gesprekspartners bij het Rijksarchief Noord-Holland

- Dhr D. van der Fluit, relatiebeheerder
- Dhr H. van Felius, hoofd studiezaal.

Schriftelijke bronnen

- Rijksarchiefinspectie: *Doorlichting archiefbeheer: bij de Rechterlijke Macht: Parket en rechtbank te Amsterdam 2003*
- Rijksarchiefinspectie: *De Kern van de Zaak: Doorlichting archiefbeheer rechtbanken en parketten: Algemeen rapport 2003*
- *Basisselectiedocument voor de Rechterlijke Macht (Staatscourant 20 februari 2003, nr. 36 pag. 11)*
- *Lijst van vernietigbare stukken op de parketten van het Openbaar Ministerie en de griffiën bij de gerechtshoven, arrondissementsrechtbanken en kantongerechten uit 1936 (het laatst gewijzigd in 1999)*
- Verklaringen van vernietiging d.d. 11 december 1996 en 7 januari 1998
- Rijksarchief in Noord-Holland: *Rapport over het archiefbeheer Gerechtshof, arrondissementsrechtbank en Raad van Beroep in Amsterdam. d.d. 11 juli 1990*
- Rijksarchief in Noord-Holland: *Rapport over het archiefbeheer van de arrondissementsrechtbank in Amsterdam. d.d. 28 juli 1993*
- *"CIA hierbij betrokken? Waanzin": Amerikanen drongen er nooit op aan "atoomspion" Khan te laten gaan, NRC Handelsblad, 14 september 2005*
- Dolman M.M., Bosch, M. en Mulder C.F., 'Strafprocesdossier' (2003)

Audiovisuele bronnen

- Nova-uitzending van 9 september 2005